

DIMENSIUNILE MUNCII UMANO-CREȘTINE ȘI EFECTELE EI SOCIALE ȘI ECONOMICE

Iosif Enășoae^[1]

Rezumat

Criza actuală, care afectează multe valori fundamentale ale societății, pare să se fi extins și asupra conceptului de muncă umană. Această realitate, apărută odată cu omul, este esențială: pentru existența omului, întrucât prin muncă omul își poate asigura cele necesare pentru viața cotidiană; pentru dezvoltarea umanității sale; pentru progresul social și economic și pentru realizarea unor valori perene și transcendente. Având o atât de mare importanță pentru existența și împlinirea omului, ca persoană individuală și ca membru al societății umane, am considerat oportună abordarea problematicii muncii în lumina doctrinei sociale creștine. Am analizat, mai întâi, subiectul *muncă* în lumina revelației biblice, iar apoi în cadrul documentelor oficiale ale Magisteriului eclezial. Doctrina creștină în ansamblul ei ne arată că munca, această realitate existențială a omului, este o vocație, o datorie, o necesitate și un drept. Prin muncă, persoana umană își manifestă propria identitate, își dezvăluie potențialitățile și capacitățile sale, își mărește abilitățile și își manifestă creativitatea. Munca, în complexitatea ei, ne dezvăluie dimensiunile ei proprii: subiectivă și obiectivă. Cunoașterea adecvată a problematicii muncii duce la apărarea ei, ca un drept fundamental și la promovarea ei, ca o valoare necesară pentru binele întregii umanități.

Cuvinte cheie: *munca umană, datorie, necesitate, drept, dimensiune subiectivă.*

1. Munca în revelația biblică

Primul Testament ni-l prezintă pe Dumnezeu în calitate de Creator atotputernic (cf. *Gen 2,2; Iob 38-41; Ps 147*), care, dându-i omului, chemat la existență, demnitatea de persoană, îl invită să lucreze pământul (cf. *Gen 2,5-6*) și să păzească grădina Edenului în care l-a așezat (cf. *Gen 2,15*).

^[1] Conf. univ. dr. pr., Departamentul Teologie Romano-Catolică al Facultății de Teologie Romano-Catolică, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Bd. Carol I, nr. 11, 700506. Tel: 0742670940, e-mail: iosifen2005@libero.it.

Creatorul încredințează primei familii umane misiunea de a lua în stăpânire pământul și toate ființele vii (cf. *Gen* 1,28). Însă este foarte important de reținut că stăpânirea omului peste tot ceea ce a creat Dumnezeu și asupra celorlalte ființe vii nu trebuie să fie fără discernământ: nici cu o autoritate discreționară, nici arbitrară și nici nehibzuită; din contra, omul trebuie „să cultive și să păzească” pământul (cf. *Gen* 2,15) și să-și exercite autoritatea suverană asupra tuturor creaturilor inferioare lui, dar cu spirit de responsabilitate, recunoscând că toate sunt un *dar* prețios oferit lui de către Creator. A cultiva pământul înseamnă, pentru om, a nu-l lăsa în paragină; a-l stăpâni înseamnă a avea grijă de el, a-l trata cu respectul datorat unui bun ce nu-ți aparține, ci îți este dat spre a-l gestiona cu chibzuință și înțelepciune.

Conform planului etern divin, realitățile create, bune în sine, există pentru folosul omului, adică spre împlinirea lui. Măreția și misiunea nobilă a omului o descoperim în cuvintele psalmistului care, extaziat, exclamă: „Ce este omul, că te gândești la el, sau fiul omului, că-l iei în seamă? L-ai făcut cu puțin mai mic decât pe îngeri, l-ai încununat cu cinste și măreție. I-ai dat în stăpânire lucrările mâinilor tale, toate le-ai pus la picioarele lui” (*Ps* 8,5-7).

Munca este o realitate care aparține condiției originare a omului și precede căderea acestuia în păcat; „din acest motiv nu este nici pedeapsă și nici blestem” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 218).

Munca va deveni, pentru om, oboseală și pedeapsă din cauza păcatului săvârșit de Adam și Eva, păcat care va întrerupe raportul inițial de armonie dintre oameni și Dumnezeu (cf. *Gen* 3,6-8). Primii oameni, refuzând să se supună poruncii divine de a nu mânca „din pomul cunoașterii binelui și răului” (*Gen* 2,17), ba mai mult, voind să fie „ca Dumnezeu” (*Gen* 3,5), ei au vrut să aibă stăpânire absolută asupra tuturor lucrurilor, fără a se supune planului etern voit de Creator. Din acel moment, consemnează autorul sacru, pământul *se răzvrătește* și începe să producă spini și mărăcini (cf. *Gen* 3,18; 4,12) și, numai cu sudoarea frunții, omul va putea obține hrană din pământul pe care îl va lucra (cf. *Gen* 3,17.19). Chiar și după drama primului păcat, planul lui Dumnezeu rămâne neschimbat: omul continuă să fie cultivatorul pământului și protectorul responsabil al tuturor celor create.

Cu toate că „munca are un loc de cinste, pentru că este izvor de bogăție sau, cel puțin, de condiții de viață decentă și, în general, este instrumentul eficace împotriva sărăciei (cf. *Prov* 10,4), totuși nu trebuie cedat ispitei de a o idolatriza, deoarece în ea nu se poate afla sensul ultim și definit al vieții” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 218). Este cât se poate de adevărat că „munca este esențială, însă nu munca, ci Dumnezeu este izvorul vieții și scopul omului” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 218), la finalul existenței sale pământești.

Hagiograful, autorul sacru al Vechiului Testament, dezvăluie legătura esențială dintre muncă și repausul sabatic poruncit de Dumnezeu. Întreruperea totală a muncii în ziua de Sabat îi revelează omului perspectiva eliberării totale de muncă și îl orientează spre Sabatul veșnic (cf. *Evr* 4,9-10). Ziua de odihnă, stabilită de porunca divină, le oferă oamenilor posibilitatea de a face memoria^[1], [memorialul], tuturor acțiunilor minunate săvârșite de Dumnezeu, [*mirabilia Dei*], începând cu creația și culminând cu acțiunile salvifice, realizate prin misterul pascal al lui Cristos. Repausul sabatic pentru evrei și cel duminical pentru creștini le permite tuturor să-și amintească de faptul că sunt lucrarea minunată a Creatorului și a Răscumpărătorului (cf. *Ef* 2,10) și de necesitatea de a-l venera și a-i mulțumi prin cult public. Planul divin de a-i impune omului repausul sabatic-duminical se dovedește a fi minunat. Deoarece „memoria și experiența sabatului constituie un bastion de apărare împotriva aservirii prin muncă, voluntară sau impusă și împotriva oricărei forme de exploatare, ascunsă sau evidentă” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 219).

După cum ne arată revelația biblică, repausul sabatic, pe lângă faptul că asigură posibilitatea participării la cultul divin și garanta ocrotirea celor săraci, mai avea și funcția de a-i elibera pe oameni de posibilele degenerări sociale ale muncii.

Revelația biblică interpretată în mod autentic de Magisteriul Bisericii referitor la repausul sabatic se manifestă și în învățătura Papei Leon

[1] A face *memoria* unui eveniment biblic înseamnă a readuce în memorie respectivul eveniment, a-l actualiza, adică a-l face *hic et nunc* prezent și eficient, și a-l trăi cu aceleași sentimente și intensitate cu care l-au trăit și experimentat primii beneficiari și martori oculari, devenind părtaș și beneficiar al evenimentului salvific.

al XIII-lea, primul pontif care a abordat în mod sistematic problema muncii. Astfel, „Papa Leon al XIII-lea a subliniat necesitatea zilei de odihnă (repausul în zi de sărbătoare) pentru muncitori (și, în consecință, pentru familie), deoarece aceasta, alături de religie, întrerupe monotonia vieții cotidiene pentru a ne orienta către bunurile cerești și spre practicarea cultului datorat lui Dumnezeu” (Vacaru, 2012, p. 126).

2. Isus, muncitorul și Învățătorul muncii

Textele Noului Testament ne relatează viața și activitatea lui Isus din Nazaret, Fiul întrupat al lui Dumnezeu, venit în lume pentru a ne arăta personal cum trebuie să ne trăim viața pământească pentru a ne realiza plenar. El, Maestrul divin, acreditat de către Tatăl său ca Unicul Învățător al adevărului, „care s-a făcut întru totul asemenea nouă, a dedicat cea mai mare parte a anilor săi de viață pământească *muncii manuale*, în atelierul unui lemnar” (Ioan Paul II – 1981, p. 591) cel al tatălui său adoptiv, sfântul Iosif (cf. *Mt* 13,55; *Mc* 6,3), căruia i-a fost supus (cf. *Lc* 2,51). Multe dintre parabolele prin care el își propune învățătura sa divină arată că este un bun cunoscător al muncii. Parabolele: semănătorului (cf. *Mc* 4,1-20), a viței de vie (cf. *In* 15,1-8), a grâului și a neghinei (cf. *Mt* 13,24-30), a năvodului (cf. *Mt* 13,47-48) și a talanților (cf. *Mt* 25,14-30) ni-l dezvăluie pe Cristos care ne arată importanța muncii pentru viața umană. Isus, care ne învață să prețuim munca, dacă pe de o parte îl laudă pe servitorul credincios și destoinic care se străduiește să împlinească misiunea încredințată de stăpânul său (cf. *Mt* 24,46), pe de altă parte condamnă comportamentul servitorului leneș, care ascunde în pământ talantul primit de la stăpânul său (cf. *Mt* 25,14-30).

Isus își prezintă misiunea sa ca pe o lucrare ce o săvârșește imitându-l pe Tatăl său: „Tatăl meu *lucrează* până acum; *lucrez* și eu” (*In* 5,17). El îi cheamă pe apostolii săi să devină *lucrători* în marele *seceriș al Domnului*, vestind tuturor oamenilor Evanghelia mântuirii (cf. *Mt* 9,37-38) și posibilitatea iertării și a reabilitării eterne.

Logosul divin, care prin întrupare și-a asumat natura umană și a devenit Învățătorul omenirii, ne învață prin predicile sale să nu ne lăsăm sclavizați de comorile pământului și nici de munca prin care le

putem dobândi. Isus, Înțelepciunea divină întrupată, le arată tuturor oamenilor că scopul final al vieții umane nu este „a câștiga lumea întreagă” (Mc 8,36), ci a ajunge la împlinire, la desăvârșire, ceea ce este sinonim cu a dobândi mântuirea, adică bucuria vieții și a fericirii veșnice, în compania lui Dumnezeu.

Chiar dacă comorile pământului au o anumită valoare, iar pentru anumite persoane reprezintă o valoare absolută de care își atașează inima și devin sclavii acesteia (cf. Mt 6,19-21), totuși este bine să nu uităm că aceste comori sunt trecătoare și nu trebuie să ne împiedice în realizarea noastră transcendentă, eternă. Isus, Învățătorul divin, propune oamenilor un comportament înțelept în privința comorilor pământului: „adunați-vă comori în cer, unde nici moliile, nici rugina nu le distrug și unde hoții nu le sapă și nu le fură” (Mt 6,20).

Creștinul, care înțelege învățătura lui Cristos și realizează că comorile lumii se dobândesc cu multă trudă și se pot pierde atât de ușor, iar la sfârșitul vieții nu va lua nimic cu sine, căci așa cum a intrat în lume, gol, fără să aducă ceva cu el, tot la fel va pleca din această lume, fără să ia ceva cu el, se străduiește, conform învățăturii aceluiași Maestru divin, să adune comori veritabile care să rămână pentru viața veșnică. Pentru creștin, munca își are sensul și valoarea ei, aceasta nu devine sursă de stres și de continuă îngrijorare (cf. Mt 6,25.31.34), care să ducă la tulburarea vieții și la neglijarea dobândirii valorilor eterne, Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea sa (cf. Mt 6,33), singurele valori necesare în mod absolut și pe care nu le va pierde niciodată (cf. Lc 10,40-42).

„În timpul vieții sale pământești, Isus muncește neobosit, săvârșește lucruri mărețe pentru a-i elibera pe oameni de boală, de suferință și de moarte” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace -2007, p. 220). Ceea ce conferă muncii umane *veritabila sa noblețe* este efortul de a-i elibera pe oameni de orice formă de rău, practicarea fraternității universale și împărțirea echitabilă a tuturor bunurilor cu toți oamenii. Un asemenea stil de a concepe și de a orienta munca „inaugurează pe pământ noua creație” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace – 2007, p. 221).

Întreaga activitate umană are o misiune cu adevărat nobilă. Pe lângă faptul că trebuie să cerceteze, să descopere și să reveleze perfecțiunea ascunsă de „cosmos” (Ioan Paul II, 1979, p. 257), adică de universul atât

de bine ordonat, trebuie, de asemenea, să-l transforme și să-l îmbogățească pentru a-l face un spațiu ambiental din ce în ce mai primitiv și agreabil pentru viața și împlinirea umanității.

Munca umană, văzută ca o realitate existențială a naturii umane, nu este doar o simplă participare la creația divină, ci și un angajament responsabil de a duce această creație la împlinirea sa escatologică, adică la eliberarea ei de sclavia răului și la îmbrăcarea ei în gloria învierii. Văzută în această perspectivă, munca umană devine mijloc de transformare și de perfecționare a creștinului, de penetrare și de însuflețire a realităților pământești cu Spiritul lui Cristos (Catehismul Bisericii Catolice, 1993, pp. 644-647). Munca umană, considerată și desfășurată în această lumină, dezvăluie deplina umanitate a omului, potențialul său creativ, în timpul călătoriei sale istorice spre *parusia*^[1] lui Cristos.

3. Vocația și datoria omului de a munci

Auzim peste tot vorbindu-se despre criză, despre o criză de o asemenea amploare încât pare că a cuprins aproape toate aspectele vieții umane. Cred că „pierderea semnificației muncii umane reprezintă, desigur, o componentă fundamentală a crizei prezente, alături de pierderea sensului vieții. Întrebările cu privire la motivul muncii se intersectează cu întrebările cu privire la motivul vieții: câți muncitori văd în muncă numai o fatalitate dură și un simplu mijloc pentru a-și câștiga traiul, și nu un bine pentru creșterea personală și socială!” (Sorge, 2010, p. 63).

Doctrina socială a Bisericii creștine ne oferă posibilitatea să înțelegem mai bine datoria de a munci și valoarea muncii umane.

Munca, deși nu este singura motivație a vieții omului pe pământ, este o parte integrantă a condiției umane și, de aceea, nici un creștin nu poate să se considere dispensat de datoria de a munci (cf. *2Tes* 3,7-15). Creștinul, făcând parte dintr-o comunitate de frați, nu-și poate permite nici măcar să gândească să trăiască asemenea unui parazit pe spinarea

[1] Termenul *parusia* desemnează cea de-a doua venire a lui Isus Cristos de la sfârșitul veacurilor, îmbrăcat în gloria sa divină, pentru a instaura definitiv Împărăția lui Dumnezeu.

celorlalți (cf. *2Tes* 3,6-12); mai mult, se va strădui să dobândească cele necesare vieții sale și a celor încredințați grijii lui, *muncind cu propriile mâini* astfel încât, nu numai „să nu aibă nevoie de nimeni” (*1Tes* 4,11-12), ba chiar să practice caritatea creștină, împărțind roadele muncii sale cu „cel lipsit” (*Ef* 4,28). Nu numai atât, creștinii, ucenicii lui Cristos, sunt chemați să-l imite pe Maestrul lor, în ceea ce privește munca, și să dea mărturie bună și publică despre convingerile lor creștine „față de cei din afară” (*1Tes* 4,12), adică față de cei care nu fac parte din comunitatea creștină.

Creștinii adevărați nu au considerat niciodată munca un *opus servile*, adică o activitate de sclav, ci mai degrabă un *opus humanum*, o lucrare umană ce se bucură de o demnitate proprie. Creștinul autentic nu numai că evită mereu lenea pentru că știe că aceasta îl împiedică în dezvoltarea sa umană și îl duce la sărăcie și mizerie, dar și iubește munca ordonată, care îi întărește trupul și spiritul său (Ioan Crizostomul, PG 60, p. 258). Creștinul, împlinindu-și datoria sa de a munci, nu se limitează să-și câștige pâinea cea de toate zilele numai pentru el, ci, determinat de spiritul carității divine revărsate în inima lui, se străduiește să-l slujească pe Cristos, în semenul sărac și să-i ofere mâncare, îmbrăcăminte, găzduire, îngrijire și prietenie sinceră (cf. *Mt* 25,35-36) (Vasile cel Mare - PG 31, pp. 1023-1027). Creștinul, în calitatea sa de *Alter ego Christi*, prin activitatea sa continuă să creeze și să facă binele (Ambroziu din Milano, PL 16, p. 1438).

Fiecare persoană care se implică într-o muncă asiduă participă la opera înțelepciunii divine, înfrumusețează creația și cosmosul creat de iubirea Tatălui ceresc (Irineu din Lyon, PG 7, pp. 1210-1211). Prin activitatea sa, creștinul trezește forțele latente comunitare și le implică să favorizeze creșterea binelui comun (Teodoret din Cir, PG 83, pp. 625-686) și îngrijirea iubitoare a celor defavorizați.

Munca umană, penetrată și transformată de spiritul creștin, primește o nouă viziune. „Conform acestei viziuni superioare, munca, povară și totodată răsplată a activității umane, mai conține și un alt aspect, anume cel esențial religios, care a fost exprimat în mod fericit în formula benedictină: «Ora et labora!». Factorul religios conferă muncii umane o spiritualitate însuflețitoare și răscumpărătoare. Această înrulare dintre muncă și religie reflectă alianța misterioasă, dar reală, care

intervine între acțiunea umană și cea providențială a lui Dumnezeu” (Ioan Paul II, 1979, p.299).

Enciclica *Laborem exercens*, în lumina viziunii sale personaliste asupra muncii, afirmă: „viața omului se construiește zi de zi prin muncă, de la muncă el obține propria-i demnitate specifică” (Ioan Paul II, 1981, p. 579). Munca umană, devenită „cheia esențială” (Ioan Paul II, 1981, p. 584) a întregului edificiu social, determină nu numai dezvoltarea economică, ci și cea culturală și morală a persoanelor, a familiei și a întregii umanități.

4. Demnitatea și dimensiunile muncii

Cred că nu ar fi lipsit de interes să reflectăm succint asupra muncii în funcție de cei care o prestează pentru a înțelege mai bine demnitatea, valoarea și dimensiunea ei. Știm cu toții că pentru săvârșirea anumitor munci sunt folosite animale, unelte, mașini, uneori foarte performante și roboți. Mă gândesc la faptul că încă mai sunt folosite animale pentru a face activități agricole sau pentru a avea acces în anumite zone inaccesibile până și celor mai performante mijloace de transport; la faptul că în agricultură se folosesc utilaje mecanice specifice acestei activități; la faptul că în întreprinderi, fabrici sau mari uzine sunt folosite mașinării care de care mai sofisticate și mai performante și la faptul că în anumite medii productive toxice, în realizarea unor activități foarte grele, care depășesc cu mult energiile fizice ale oamenilor sau la realizarea unor piese foarte fine sunt folosiți roboții. Toată această forță de muncă, numită generic mijloace de producție, este programată și dirijată de inteligența umană și constituie instrumente de lucru. Acest ansamblu uriaș de instrumente nu are inteligență intrinsecă, chiar dacă vorbim de roboții cei mai performanți, pe care suntem tentați să-i considerăm mai inteligenți decât oamenii, și aceștia sunt concepuți, realizați și programați de inteligența umană. Întreaga muncă, săvârșită de aceste instrumente dirijate de inteligența omului, este total diferită de aceea săvârșită de persoana umană. Munca realizată prin folosirea tuturor instrumentelor: animale sau utilaje, mașini sau roboți, cred că o putem numi *instrumentală*, în sensul că este săvârșită de instrumentele de producție,

iar munca prestată de om trebuie să o numim *umană*. Făcând această distincție între munca instrumentală și cea umană putem înțelege mai bine demnitatea și dimensiunile muncii umane.

Analizând cu mai multă atenție munca umană vom constata că aceasta îmbracă o dublă dimensiune: una *subiectivă* și alta *obiectivă*. Dimensiunea subiectivă a muncii umane ne trimite la *subiectul* care o realizează, adică la omul inteligent, capabil să săvârșească munca respectivă.

Munca umană, privită în *sens subiectiv*, este totalitatea activităților săvârșite de inteligența și de capacitățile fizice ale omului, care se folosește de resursele necesare, de instrumentele și tehnicile cerute pentru realizarea unui produs. Munca, în *sens subiectiv*, înseamnă activitatea omului, ființă inteligentă, dinamică și capabilă să împlinească acțiunile cerute de procesul de producție și care corespund într-un tot vocației sale specifice: „omul trebuie să-și supună pământul, trebuie să-l stăpânească, deoarece ca ‚ imagine a lui Dumnezeu’ este o persoană, adică o ființă subiectivă capabilă de a acționa în mod ordonat și rațional, capabil să decidă asupra sa și fiind orientat spre a se realiza pe sine însuși. Ca persoană, omul este așadar subiect al muncii” (Ioan Paul II, 1981, pp. 589-590).

Munca umană, privită din punct de vedere subiectiv, ne dezvăluie dimensiunea sa stabilă, datorită subiectului care o săvârșește, omul, a cărui natură este *imuabilă*. Chiar dacă mijloacele de producție folosite de om, într-o anumită etapă a dezvoltării societății umane, sunt supuse transformării și perfecționării, chiar dacă condițiile tehnice, culturale, sociale și politice sunt atât de fluctuante, cu toate acestea, natura umană rămâne invariabil aceeași. Omul a fost, este și va fi persoană inteligentă și liberă, persoană capabilă să raționeze și să decidă singură cu privire la modul în care își va trăi viața și ce activitate va desfășura. Văzută în această lumină, munca prestată de om are propria sa demnitate întrucât îmbracă însăși demnitatea subiectului care o săvârșește, adică demnitatea persoanei umane, iar pentru aceasta noi, pe drept, o numim *umană*.

Dimensiunea de stabilitate a muncii umane nu este dată și nu depinde de ceea ce realizează, în mod concret, omul; nu depinde nici de

rodul muncii prestate și nici de genul de activitate pe care o desfășoară, ci exclusiv de demnitatea omului, aceea de ființă personală.

Munca umană, considerată din punct de vedere *obiectiv*, „constituie aspectul contingent al activității omului” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 226). Aceasta este mereu influențată de creșterea competențelor profesionale sau de stagnarea profesională ca și de fluctuațiile ambientului în care trăiește omul muncitor. Astfel, se observă apariția unor noi modalități de a aborda anumite activități productive, dar și schimbarea condițiilor tehnice, culturale, sociale și chiar politice.

Analiza făcută cu privire la dimensiunea subiectivă și cea obiectivă a muncii umane ne arată importanța deosebită a acestei distincții. „Distincția este decisivă fie pentru a înțelege care este ultimul fundament al valorii și demnității muncii, fie având în vedere problema unei organizări a sistemelor economice și sociale care să respecte drepturile omului” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 226).

Caracterul subiectiv al muncii umane îi conferă acesteia demnitatea specială a omului, demnitate care nu consimte să fie considerată o simplă *marfă* de comercializat sau, pur și simplu, un *element* lipsit de personalitate, folosit la realizarea procesului productiv. Indiferent de valoarea produsului realizat de activitatea muncitorului, munca umană este întotdeauna expresia vizibilă a esenței ființei umane, este un „*actus personae*” (Ioan Paul II, 1981, p. 640), act al persoanei. Act care dezvăluie natura inteligentă și liber angajată a persoanei umane, în săvârșirea acelei acțiuni.

Teoriile filosofice generatoare de atitudini materialiste, care îl deumanizează pe om, considerându-l o simplă materie vie, bună de utilizat ca instrument de producție, teoriile antropologice, generatoare de atitudini economiste, care îl consideră pe om doar o simplă forță de muncă, bună pentru dezvoltarea și creșterea economică, aduc un mare deserviciu demnității muncitorului și muncii prestate de acesta. Asemenea concepte filozofice, denaturând demnitatea muncitorului, reducându-l la o valoare exclusiv materială, tratându-l ca pe un instrument de producție sau o simplă forță de muncă, chiar dacă vie și conștientă, conduc la eliminarea esenței muncii umane și a finalității acesteia, finalitate cu adevărat nobilă și profund umană. Ceea ce dă valoare și

semnificație muncii umane este tocmai persoana umană. Dacă omul muncitor este *reificat* atunci munca săvârșită de el își pierde noblețea și funcția ei de a fi în slujba dezvoltării și realizării plene a persoanei umane. Prin urmare, *persoana* trebuie să constituie adevărata unitate de măsură a muncii: „Deoarece nu există nici un dubiu că munca umană are valoarea sa etică, valoare care este legată clar și direct de faptul că cel care o desfășoară este o persoană” (Ioan Paul II, 1981, p. 590).

Dacă munca își primește demnitatea, calitatea și valoarea ei cea mai înaltă de la *subiectul* care o săvârșește, adică de la omul muncitor, înseamnă că „dimensiunea subiectivă a muncii trebuie să aibă întâietate în fața celei obiective” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 227). În cazul în care acest adevăr este respins, iar activitatea susținută și tehnicile utilizate devin mai importante decât omul însuși, fiind transformate din aliați ai muncitorului în subminatori sau chiar dușmani ai demnității acestuia, munca își pierde semnificația cea mai adevărată și profundă. Aceasta nu mai este un mijloc de manifestare a demnității umane și nici un mijloc de realizare plenară a omului, ci devine un mijloc de dezumanizare și de sclavizare a acestuia.

Este important de reținut că munca, prin faptul că își are originea, izvorul în persoana umană, trebuie să-și găsească finalitatea în persoana care o săvârșește, contribuind la realizarea ei.

Fără a ignora componenta obiectivă a muncii, este necesar de subliniat că aceasta trebuie numai decât subordonată realizării omului, adică subordonată dimensiunii subiective. Parafrazând cuvintele lui Isus: „Sâmbăta este făcută pentru om și nu omul pentru sâmbătă” (Mc 2,27), putem afirma că *munca este pentru om și nu omul pentru muncă* și că „scopul muncii, al oricărei munci desfășurate de om – chiar dacă scara obișnuită de valori o consideră cea mai «de serviciu», mai monotona, ba chiar cea mai disprețuită –, rămâne totdeauna omul însuși” (Ioan Paul II, 1981, p. 592).

Afirmând că *munca este pentru om și nu omul pentru muncă* vrem să spunem că munca este destinată binelui și realizării omului și că omul nu trebuie să devină sclavul muncii.

Dacă ținem cont de faptul că persoana umană este constituită să trăiască și să se împlinească într-un mediu social, atunci ne dăm seama că munca pe care omul o prestează și prin care își exprimă identitatea

sa profundă, conține intrinsec o dimensiune socială. Este cât se poate de firesc faptul ca munca unui muncitor să se intersecteze cu cea a altor oameni: „Astăzi mai mult ca oricând a munci înseamnă *a munci împreună cu ceilalți și a munci pentru ceilalți*: înseamnă a face ceva pentru cineva” (Ioan Paul II, 1991, p. 832).

Suntem conștienți că produsul finit al activității omului declanșează o oportunitate de întâlnire și de creare de relații interumane, precum și o ocazie fericită de schimburi de valori și de experiențe umane. Ținând cont de aceste aspecte, ne dăm seama că munca nu poate fi apreciată la justa ei valoare dacă nu luăm în considerare și latura ei socială: „deoarece, dacă nu există un corp social sau organic, dacă o organizație socială și juridică nu ocrotește mersul muncii, dacă diferitele părți dependente unele de altele nu se leagă între ele și nu se completează reciproc, dacă, mai ales, nu se întrunesc într-un singur trup inteligența, capitalul, munca, activitatea omenească nu poate da roade; și, prin urmare, nu va putea fi valorizată exact, nici distribuită după dreptate, când nu se ține cont de natura ei socială și individuală” (Pius XI, 1931, p. 200).

Munca a fost și va continua să fie „o obligație, adică o datorie a omului” (Ioan Paul II, 1981, p. 619).

„Omul trebuie să muncească fie pentru că așa i-a poruncit Creatorul, fie pentru a răspunde la exigențele întreținerii și dezvoltării propriei sale umanități. Munca se prezintă ca obligație morală în relație cu aproapele, care este, în primul rând, propria familie, dar și societatea de care aparține cineva, națiunea, căreia îi este fiu sau fiică, întreaga familie umană, al cărei membru este: suntem moștenitorii muncii de generații și, totodată, artizanii viitorului tuturor oamenilor care vor trăi după noi” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 228).

Munca prestată de om dezvăluie și confirmă identitatea profundă a acestuia și anume aceea de imagine și asemănare cu Dumnezeu. „În timp ce omul devine prin munca sa din ce în ce mai mult stăpânul pământului și tot prin muncă își întărește stăpânirea sa asupra lumii vizibile, rămâne în orice situație și în orice fază a acestui proces pe linia dispoziției originare a Creatorului, care continuă să fie necesară și indisolubil legată de faptul că omul a fost creat, ca bărbat și femeie, «după chipul lui Dumnezeu»” (Ioan Paul II, 1981, p. 586). Identitatea de

persoană conferă specificitate activității omului în universul în care trăiește și locuiește. El trebuie să conștientizeze că nu este stăpânul absolut al lumii, ci, mai degrabă, ocrotitorul și perfecționatorul acesteia, în cadrul căreia este chemat să fie o imagine vizibilă și eficientă a Creatorului său, prin activitatea pe care o realizează.

În strânsă relație cu munca, sunt și mijloacele de producție, numite convențional capital. Acesta poate fi desemnat prin diferite denumiri, în funcție de anumite aspecte sau componente ale sale: capital financiar, capital uman și capital social.

În conformitate cu învățătura socială creștină, trebuie să reținem că „datorită caracterului său subiectiv și personal, munca este superioară oricărui factor de producție: acest principiu este valabil în mod deosebit în privința capitalului” (Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace, 2007, p. 229).

5. Necesitatea muncii umane

Dreptul fundamental al omului la muncă este recunoscut și cerut să fie respectat atât de Organizația Națiunilor Unite (Organizația Națiunilor Unite, 1948), cât și de învățătura socială a Bisericii creștine.

Munca este un drept fundamental și un bine pentru om (Conciliul Vatican II, 1966, pp. 1046-1047). Aceasta este de o utilitate majoră pentru om întrucât îi exprimă identitatea umană, îi dezvoltă demnitatea proprie și îl conduce la desăvârșire. Biserica, prin doctrina sa socială, proclamă și apără, cu vigoarea autorității ei morale, valoarea și demnitatea muncii umane nu numai pentru caracterul ei pregnant personalist, ci și pentru că este necesară (Leon XIII, 1892, p. 128). Munca este necesară pentru satisfacerea tuturor exigențelor naturii umane. Astfel ea este necesară: pentru a întemeia și a întreține familia proprie (Ioan Paul II, 1981, pp. 600-602); pentru a dobândi o proprietate particulară (Leon XIII, 1892, p. 103); pentru a contribui la binele comun al familiei umane (Ioan Paul II, 1981, pp. 618-620). Biserica, luând în considerare, cu spirit de responsabilitate, misiunea sa de a propune adevărul despre necesitatea muncii și de a denunța efectele negative ale lipsei locurilor de muncă, mai ales asupra generațiilor tinere, consideră șomajul un „adevărat dezastru social” (Ioan Paul II, 1981, p. 623). Lipsa

locurilor de muncă, mai ales pentru generațiile tinere, trebuie să fie o veritabilă preocupare pentru toate autoritățile care gestionează ordinea economică. A nu favoriza crearea locurilor de muncă este sinonim cu a împiedica dezvoltarea autentică a societății umane, deoarece prin muncă societatea progresează și se dezvoltă, îndreptându-se spre împlinirea ei.

Munca trebuie să fie considerată ca un *bun fundamental* al tuturor și, ca atare, este necesar să fie disponibil pentru toți cei care sunt capabili să lucreze. Autoritățile însărcinate să gestioneze eficient buna ordine economică și socială, în vederea promovării dreptății și a binelui comun, trebuie să se simtă responsabile nu numai să asigure locuri de muncă suficiente pentru toți cei care pot și trebuie să lucreze, ci și o *normă întregă*, capabilă să asigure buna dezvoltare a persoanelor și a societății în ansamblul ei. Acea societate, care nu se interesează să creeze locuri suficiente de muncă pentru cetățenii săi sau îngreudește, împiedică ori, și mai grav, neagă sistematic dreptul unor cetățeni la muncă, ajunge în situația că „nici nu-și poate dobândi legitimarea etică, nici nu poate asigura pacea socială” (Ioan Paul II, 1991, p. 848).

Fericitul Papă Ioan Paul al II-lea, în Scrisoarea enciclică *Laborem exercens*, vorbește despre grava responsabilitate ce-i revine în domeniul muncii, „patronului” indirect (Ioan Paul II, 1981, pp. 620-622). În categoria acestui *patron indirect*, sunt incluse instituții sau persoane responsabile și capabile să gestioneze politica muncii și a economiei nu numai la nivel național, ci și la nivel internațional.

Autoritățile de Stat își legitimează existența și acțiunea etică în măsura în care sunt capabile să favorizeze și să realizeze binele comun și progresul social, prin crearea, păstrarea și creșterea locurilor de muncă, în conformitate cu numărul cetățenilor capabili să lucreze. Constituie un real obstacol, pe calea realizării umane și profesionale a multor muncitori și tineri șomeri, existența unor situații sociale deplorabile cum ar fi: lipsa unor organisme sociale capabile să formeze și să califice persoanele fără ocupație sau să le recalifice pe cele care au rămas fără un loc de muncă; existența unor structuri învechite și ineficiente pentru formarea viitorilor muncitori calificați precum și nivelul ridicat de șomaj.

Persoanele afectate de șomaj sau cele care muncesc numai parțial sunt frustrate de posibilitatea de a-și dezvolta propria personalitate, în conformitate cu demnitatea lor și riscă să fie împinse la marginea societății, să devină victime ale excluderii sociale (Catehismul Bisericii Catolice, 1993, 2436), iar unele chiar potențiali infractori.

Întrucât păstrarea locului de muncă depinde din ce în ce mai mult de capacitățile profesionale (Conciliul Vatican II, 1966, pp. 1087-1088), instituțiile însărcinate cu misiunea de educare și de formare a forțelor de muncă nu trebuie să neglijeze formarea umană și tehnologică, necesară împlinirii datoriilor cerute de locul de muncă.

6. Munca înnobilează omul și produce creștere economică

Cred că aș putea prefața ideile pe care le voi expune în continuare prin două dictoane bine cunoscute: *Munca îl înnobilează pe om și Omul sfințește locul.*

Din cele tratate până acum am putut constata că munca umană are ca protagonist central persoana umană. Omul este inițiatorul, promotorul și destinatarul final al muncii. Această învățătură creștină este formulată și proclamată de Magisteriul Bisericii Catolice astfel: „Activitatea omului pornește de la om și este în slujba omului” (Conciliul Vatican II, 1966, pp. 1054-1055). Același document scoate în evidență efectele benefice ale muncii asupra omului și asupra societății umane afirmând: „De fapt, atunci când lucrează, omul nu transformă numai lucrurile și societatea, ci se perfecționează și pe sine însuși. Învăță multe lucruri, își dezvoltă capacitățile, iese din sine și se depășește. O astfel de creștere, dacă este bine înțeleasă, este de mai mare valoare decât bogățiile externe care se pot acumula [...]. Aceasta este norma activității umane: să concorde cu adevăratul bine al omenirii, după planul și voința divină și să-i permită omului, atât ca individ, cât și ca membru al societății, cultivarea și împlinirea vocației sale integrale” (Conciliul Vatican II, 1966, pp. 1087-1088).

Omul muncitor, în timp ce prelucrează materia, o modelează pentru a-și satisface nevoile sale și o transformă în mijloace de dezvoltare și progres, pentru sine și pentru societatea în care trăiește, el însuși

progresează și se perfecționează, iar acesta este cel mai important aspect al muncii, care nu trebuie trecut niciodată cu vederea, fiind aspectul esențial al muncii umane. Iată de ce dreptul la muncă trebuie apărat și respectat, cu responsabilitate, pentru toți oamenii capabili să muncească, pentru că acesta este mijlocul cel mai important pentru împlinirea omului muncitor, atât acum, în realitatea sa existențială mundană temporară, cât și în viitor, în perspectiva desăvârșirii sale creștine transcendente.

Produsul *finit* cel mai important și valoros este însuși omul muncitor, care se descoperă pe sine în timpul muncii, progresează din punct de vedere uman și fizic. Își dezvoltă capacitățile intelectuale prin faptul că în timpul efectuării muncii el continuă să gândească și să caute să-și perfecționeze cunoștințele și abilitățile. Prin munca sa asiduă și perseverentă, înțelege ca instrument necesar și eficient pentru dezvoltarea și desăvârșirea sa proprie, ca și pentru progresul și realizarea societății umane, omul poate dobândi diferite virtuți, dispoziții nobile sufletești și abilități intelectuale și fizice. Printr-o asemenea muncă omul crește, se dezvoltă, se maturizează, se *înnobilează* pe sine și contribuie eficient la progresul material și la înnobilarea întregii umanității. Crește și se maturizează, în omul muncitor, răbdarea prin efectuarea orelor de muncă și suportarea efortului și a oboselii inerente muncii; perseverența în a căuta noi modalități de a realiza mai bine produse de calitate superioară; înțelepciunea prin organizarea judicioasă a muncii, prin folosirea la maximum a timpului și dozarea corectă a energiilor necesare desfășurării muncii sale. De asemenea, capacitatea de concentrare și atenția cresc o dată cu efectuarea muncii; se dezvoltă stăpânirea de sine și încrederea prudentă în propriile capacități și talente; este stimulată fortificarea forțelor fizice și creșterea abilităților în realizarea mai ușoară și de mai bună calitate a produsului muncii; devine mai puternică prietenia și colaborarea cu ceilalți colegi de muncă; este mai puternică bucuria datoriei împlinite și aceea a realizării de bunuri utile semenilor spre fericirea lor; devine mai gratificantă satisfacția de a putea face fericiți pe cei din propria familie, datorită rodului muncii efectuate, bucuria de a putea fi util societății și de a putea susține din munca proprie pe cei mai săraci și marginalizați.

Satisfacția împlinirii personale, a datoriei împlinite și bucuria de a fi util celorlalți duce la o implicare mai responsabilă la dezvoltarea

economică, prin creșterea calității și a bunăstării materiale, pentru satisfacerea nevoilor personale, familiale și comunitare.

„Bunăstarea implică un standard de viață decent, normal atât la nivel individual cât și la nivelul întregii societăți. Bunăstarea este o componentă esențială a situației umane, reflectând un sistem de nevoi corelat cu contextul economico-social în care se integrează fiecare om din perspectiva proprietății, nivelului de consum, stării material-financiare, ierarhiei sociale și culturale” (Vîrjan, 2012, p. 116).

Înmulțirea produselor și creșterea calității acestora pentru binele întregii societăți, creșterea calității vieții, datorită produselor alimentare, industriale și tehnice, transformarea și înfrumusețarea ambien- tului de viață, toate reprezintă rodul muncii umane și contribuie la realizarea a ceea ce spune dictonul: Omul sfințește locul.

Cred că o concluzie potrivită pentru încheierea acestor considerații cu privire la sensul muncii umane și a progresului realizat de aceasta ar putea fi învățătura creștină propusă de Conciliul al II-lea din Vatican care afirmă clar următoarele: „Omul are o mai mare valoare prin ceea ce este decât prin ceea ce are. De asemenea, tot ceea ce fac oamenii pentru a dobândi mai multă dreptate, o frățietate mai largă și o ordine mai umană în relațiile sociale valorează mai mult decât cuceririle tehnice. Acestea din urmă pot oferi, într-un fel, materialul pentru progresul uman, dar singure nu îl pot realiza în nici un fel” (Conciliul Vatican II, 1966, pp. 1054-1055).

Bibliografie

Magisteriul eclezial

1. Conciliul Vatican II (1966), Constituția pastorală *Gaudium et spes*, 66: AAS 58, Roma.
2. *Catehismul Bisericii Catolice (1992)*, Roma.
3. Consiliul Pontifical Pentru Dreptate și Pace (2007), *Compendiu de Doctrină Socială a Bisericii*, Sapientia, Iași.
4. Ioan Paul II (1979), *Discurs adresat muncitorilor din centrul industrial Pomezia, Italia în Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, I, 2.
5. Ioan Paul II (1979), Scrisoarea enciclică *Redemptor hominis*, 1: AAS 71, Roma.

6. Ioan Paul II (1981), Scrisoarea enciclică *Laborem exercens*, 6: AAS 73, Roma.
7. Ioan Paul II (1991), Scrisoarea enciclică *Centesimus annus*, 31: AAS 83, Roma.
8. Ioan Paul II (1999), *Discurs la Academia Pontificală de Științe Sociale* (25 aprilie 1997), 3: AAS 91 (1999) 139-140.
9. Ioan Paul II (1999), *Mesaj cu ocazia Zilei mondiale a Păcii 1999*, 8: AAS 91, Roma.
10. Leon XIII (1892), Scrisoarea enciclică *Rerum novarum: Acta Leonis XIII*, 11, Roma.
11. Pius XI (1931), Scrisoarea enciclică *Quadragesimo anno*: AAS 23, Roma.

Autori, Organizații

1. Ambroziu din Milano, *De obitu Valentiniani consolatio*, 62: PL 16, 1438.
2. Atanaziu din Alexandria, *Vita S. Antonii*, c. 3: PG 26, 846.
3. Sorge Bartolomeo (2010), *Introducere în doctrina socială a Bisericii*, Sapiientia, Iași.
4. Ioan Crizostomul, *Omilie despre Fapte*, în *Acta Apostolorum Homiliae* 35, 3: PG 60, 258.
5. Irineu din Lyon, *Adversus haereses*, 5, 32, 2: PG 7, 1210-1211.
6. Teodoret din Cir, *De Providentia, Orationes* 5-7: PG 83, 625-686.
7. Vasile cel Mare, *Regulae fusius tractatae*, 42: PG 31, 1023-1027.
8. Vacaru, N.E. (2012), Familia în Învățătura socială a Papei Leon al XIII-lea. *Revista de Economie Socială*, vol. II, nr. 5, pp. 114-128.
9. Vîrjan, D. (2012), Economia și protecția socială în relație cu sărăcia. Date și opinii. *Revista de Economie Socială*, vol. II, nr. 3, pp. 115-127.
10. ONU (1949), *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, Art. 23.